

införa allmänna eller slumpvisa drogtest för alla gymnasielever med hänvisning till det fåtal yrkesutbildningar som av säkerhetsskäl kräver detta», som Robert Wålinder uppfattat det när han påstår att jag har en dubbel agenda. De enda som förespråkar obligatoriska drogtest i gymnasieskolan är elever och föräldrar [1].

Missbruk utan klassiska markörer

Robert Wålinder noterar också att det finns tecken som kan innebära missbruk, t ex ökad frånvaro, ändrat beteende och minskad arbetsprestation. Men de elever som vi under åren funnit med positiva urinprov vid slumpmässiga (frivilliga) drogtest har inte företett några av de »klassiska« vuxenmarkörerna för missbruk. Varken föräldrar, lärare eller kam-

rater har »signalerat« kring den berörde som uppvisat droger i kroppen. Där har det rent slumpmässiga drogtestet fångat upp en yngling i ett tidigt debuterat drogmissbruk och kunnat stävja en ytterligare negativ utveckling.

Samtidigt visar det sig att just slumpmässiga (frivilliga) drogtest även fungerar som ett preventivt verktyg. Många elever ser dessa som ett hjälpmedel till att kunna säga nej att testa droger för att hävda att de inte vill riskera sin utbildning om de ertappas i ett slumpmässigt (frivilligt) drogtest.

Referenser

1. Lundin N. Enkät drogpolicyarbetet (stencilutgåva via <http://www.helsingborg.se>).
2. Skollag (1985:1110) 14 kap Skolhälsovård, 3 §. SFS nr: 1985:1100.

Replik:

Frivillighet och evidens

Om skolhälsovården vill införa drogscreening så undrar man om det finns evidens för att detta är det mest effektiva sättet att använda resurserna på och om drogtest i skolor visat någon drogpreventiv effekt.

ROBERT WÅLINDER
överläkare, arbets- och miljömedicin, Akademiska sjukhuset, Uppsala
robert.walinder@akademiska.se

II Nils Lundin visar i sin artikel i Läkartidningen 42/2005 (sidorna 3053-4) att en minoritet av gymnasieeleverna uppfattat drogtesten som frivilliga. Likaså citeras en förälder och en elev som förordar obligatorisk testning respektive testning av alla elever (inte bara elever i yrkesprogram). Frivilligheten saknas eller har inte betonats tillräckligt i den information som lämnats.

Syftet med testningen måste framgå

Likaså bör syftet med testningen framgå tydligare. Är det säkerhetsaspekter som avses och/eller drogpreventiva och stödjande effekter? Lundin hävdar att arbetsmiljölagstiftningen ger utrymme för en drogpolicy som innefattar slumpvisa drogtest. Arbetsmiljölagen är en ramlagstiftning, så visst finns det utrymme för olika tolkningar och lösningar på arbetsmiljöproblem. Jag argumenterar mot tolkningen att man bör införa drogtest på arbetsplatser eller skolor när det

saknas välgrundade motiv i form av stora säkerhetsrisker.

Innehållet i en drogpolicy

En drogpolicy kan innehålla säkerhetsaspekter, preventiva åtgärder samt formuleringar om stöd och rehabilitering av missbrukare. Att en missbrukare via t ex ett behandlingskontrakt lämnar prov som stöd i behandling och rehabilitering är en sak. Men när anställda eller elever, utan misstanke om missbruksproblem eller säkerhetsrisker i arbetet, ska lämna urinprov bevitnat av företags- eller skolsköterska för att undvika fusk eller förväxlingar, så passeras gränsen för oacceptabel integritetskränkning.

Provtagningen blir ett onödigt övergrepp och även resursslöseri. I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsanpassning och rehabilitering [1], som tar upp handlingsprogram och policy gällande bruk och missbruk av alkohol och droger på arbetet, finns inte drogtest nämnda, vare sig allmänna eller slumpmässiga.

Krav på evidens även i preventivt arbete

I det kliniska arbetet brukar krav på evidensbaserad vård framhållas. Detta torde gälla även preventivt arbete. Om nu skolhälsovården vill införa drogscreening så undrar man om det finns evidens för att detta är det mest effektiva sättet att använda resurserna på och om drogtest i skolor har visat någon drogpreventiv effekt.

Referens

1. Arbetsanpassning och rehabilitering. AFS 1994:1.

Elise Ottesen-Jensen

Eldsjäl som trotsade förbudet mot offentlig information om p-medel

II »Jag drömmer om den dag då alla barn som föds är välkomna, alla män och kvinnor jämlika och sexualiteten ett uttryck för innerlighet, njutning och ömhet.«

Orden är Elise Ottesen-Jensens. Mest känd som »Ottar« (1886–1973) var hon en eldsjäl som trotsade förbudet att informera om preventivmedel, och hon reste landet runt för att dels berätta om sexualitet, dels plädera för rätten till abort.

»Ottar«, en modig kämpe.

Ottar startade 1933 RFSU. Hon medverkade genom sitt idoga arbete till att »Lex Hinke« avskaffades. Det var den lag från 1911 som den radikale Hinke Berggren mot sin vilja skulle namnge och som förbjöd offentlig information om preventivmedel. Hinke hade talat för »kärlek utan barn« och ställdes då inför rätta.

Ottars pionjärinsatser kom att krönas med framgång först på 1960-talet, när föreställningen att kvinnan skulle »spara sig för den rätte« försvann, och spiral och p-piller för första gången gav ett säkert skydd mot en önskad graviditet.

Läkarkåren kan inte berömma sig av någon mer framsynt inställning i dessa frågor; den var länge fördömande mot aborter men mer liberal vad avsåg preventivmedel. Dock var läkarna oroliga för att »de biologiskt sunda« skulle använda kondom, medan »de biologiskt mindervärdiga« skulle göra barn och därmed urholka samhället. Rasbiologin låg onekligen nära i tidsandan.

Stephan Rössner
professor, Karolinska
Universitetssjukhuset Huddinge